

UDGAVEN PAA ANTIKT TRYKPAPIR
TRYKT I 675 EXEMPLARER
I HURTIGPRESSE
No. 256.

WILLIAM MORRIS
OG HANS BETYDNING
EN LEVNETSSKILDRING
AF UFFE BIRKEDAL

SIMON BERNSTEENS FORLAG
OG BOGTRYKKERI
KJOBENHAVN MDCCCCVIII

(p. 1) FØRSTE KAPITEL: BARNDOM UNGDOM OG FØRSTE MANDDOMSALDER

WILLIAM MORRIS, »Digteren, Kunstneren, Fabrikanten og Socialisten«, blev født i Londons »Østende« 24 Marts 1834. Hans Fader var en rig Vekselmægler og Mineejer. Det var et lykkeligt Hjem med en stor Børneflokk. William var den ældste af Sønnenne og voksede op i de endnu den Gang helt landlige Omgivelser ude ved Epping Skov. Han lagde tidlig en levende Natursans for Dagen, men ogsaa alt af historisk Betydning tiltrak ham, saavel som Kunstgenstande fra henfarne Tider, overleverede Skikke og Folkedigtningen. Han kendte allerede i sine tidlige Drengaar hver Kirke og Herregaard i vid Omkres og de Minder, som knyttede sig dertil.

Faderen døde, da William endnu kun var 13 Aar gammel. Han kom i en stor Kostskole i Midt-England, hvor han fandt rig Lejlighed til at fortsætte sine fri Studier. En særsindet, indesluttet Dreng var han, »selvtilstrækkelig« i udpræget Grad, sværlemmet, rødmusset og godmodig, men til Tider ustyrlig hidsig. Skolens Bogsamling talte mange ypperlige Værker over middelalderlig Bygningskunst, hvori han ret svælgede.

I 1852 lod han sig, 18 Aar gammel, indskrive ved Universitetet i Oxford. Hans Mening var at træde i Kirkens Tjeneste, stærkt paavirket som han var af den anglokatoleske Bevægelse, hvis Efterdønninger endnu satte mange Sind blandt den studerende Ungdom i stærke Svingninger. Det var Romantiken fra Aarhundredets Begyndelse, der en Snes Aar før Morris's Studenterdage, havde omsat sig i Begejstring for Romerkirkens stemningsrige, fantasifulde Gudstjeneste og for mange gamle Lærdomme og Forestillinger, som den engelske Kirke havde ladet falde. Med sin Ven BURNE-JONES,--senere en berømt Maler, men som ogsaa den Gang tænkte paa at gaa Præstevejen--studerede han ivrigt gammel Teologi, men forsømte ikke den nyere Literatur, og Arkitektur og Kunst var og blev hans kæreste Emner. En Kres af jævnaldrende, begavede Studenter, »Broderskabet«, som de kaldte sig, sværmede for Ruskens, Carlyles og Tennysons Tanker om et Korstog mod Tidens Usselhed. De omgikkes endogsaa med Planen om at stifte et klosterligt Samlag, hvor ugift Stand var Grundlov, og (p. 2) hvor der skulde leves et Liv, delt mellem aandelige Sysler og kunstneriske Frembringelser.

Efterhaanden traadte dog disse umodne Drømmerier i Baggrunden. Hans Synskres udvidedes under de forskelligartede Paavirkninger, han modtog,--ikke mindst ved en Rejse til Belgien og Nord-Frankrig. Her lærte han ret den store middelalderlige Kunst at kende baade i Maleri og Arkitektur. Særlig gjorde Normandiet med Rouen et mægtig Indtryk paa ham.

Han fandt med ét Slag sig selv som Digter. Det var Krimkrigen og Koleraen midt i Halvtredserne, der aabnede det friske Kildevæld i hans Indre. Ogsaa i Prosastil viste han sig som en Mester. Men da han netop ved denne Tid sammen med Vennen Burne-Jones læste CHAUCER (f c. 1400), den engelske Middelalders store Skjald (»Kanterborghistorierne«) gik hans Modersmaals Herlighed i Vers op for ham med overvældende Styrke. I Chaucer saa han sin Mester, en rig og oprindelig Digteraand i nær Slægt med hans egen, og i hele tredivte Aar skrev han saa godt som intet i ubunden Stil. Hans Venner lyttede med Beundring, men hverken han selv eller de kunde ane, hvor det bar hen med den unge Aands-aristokrat og Høj kirkemand med hans Klosterdragelser og romer-kirkelige Anfægtelser. Det skulde blive paa en hel anden Maade, at Broderskabets Tanker med ham som ledende Kraft senere førtes ud i Livet.

Først prøvede de et skønliterært Maanedsskrift. Morris, der nu var myndig og havde en hel Formue at raade over, lagde Pengene ud--og tabte dem. Efter et Aars Forløb gik Maanedsskriftet ind.

Netop ved Aarhundredets Midte opkom i England den saakaldte »PRÆRAFAELITISKE MALERSKOLE«, hvis store Navn var den ogsaa senere som rigtbegavet Digter berømte DANTE GABRIEL ROSSETTI. Kritiken fo'r haardt frem mod Prærafae-literne, hvis Lovprisning af Kunsten før Rafael var et uhyre Kætteri. Morris og hans Venner blev dog denne Skoles begejstrede Tilhængere, og den navnkundige JOHN RUSKIN gav dem Ret. Ny stærke Indtryk samlede han ved sit andet Besøg i Frankrig. I Forening med Burne-Jones og endnu en Ven turede han rundt derovre og nød i fulde Drag den franske Middelalders stilfulde Kirkebygningskunst, var ogsaa i Paris, hvis Kunstskatte henrykkede ham.

Da var det, at han og Burne-Jones fattede den afgørende Beslutning, mens de vandrede langs Kajen ved Havre, at hellige deres Liv helt og udelt til Kunsten og sætte alt andet til Side. De præstelige Planer blev helt opgivne. Burne-Jones vilde være Maler, og han blev det, en stor Maler. Morris svor til Arkitekturen.

Han arbejdede ogsaa paa en Arkitekts Tegnstue, først i Ox-

RØDEHUS

(p. 3) ford, siden i London, men da han her kom under personlig Paa-virkning af Rossetti kastede han sig over Malerkunsten--hvilket ogsaa efter et Par Aars Forløb viste sig at være en Fejltagelse. Han havde udmærket Greb paa at stille Farver sammen, men var og blev svag i Tegningen, særlig af levende Figurer, hvorfor ogsaa senere, da han havde fundet sit rette Felt, hans Ven PHILIP WEBB tegnede Dyrene i hans Tapeter.

For at forsyne de umøblerede Værelser, hvor han med Burne-Jones holdt til, med Bohave, gjorde han selv Udkast til Stole og Borde, hvorved et helt Stykke Middelalder opstod i de to Venners Hjem. Rossetti malede paa et Skab og en Bænk nogle af sine berømteste Billeder. Men ved denne Lejlighed, ubetydelig som den kunde synes, førtes dog Morris ind paa det rette Spor. Hans Udsmykning af Loftet i det ny Musæum i Oxford viste, hvilken Mester han var som Dekorator. Ogsaa i Modellering forsøgte han sig, men var for utaalmodig til at gøre noget færdigt. Naar han blev misfornøjet med sit Arbejde sprang han løs paa det og masede Leret sammen. I Broderingskunsten drev han det videre. Han lærte sig til at lægge Traadene tæt og jævnt over Stykkets Bund. Men alt imens strømmede Digtene, friske som Markens vilde Blomster, fra hans Haand. I 1858 udkom hans første Bind Poesi: »GUENEVRES FORSVAR OG ANDRE DIGTE«. Guenevre er Sagnkongen Arthurs Hustru, hvis Elskovshandler er et væsentligt Led i Kvadene om den berømmelige gammel britiske Drot og (p. 4) Ridderne ved det runde Bord. Den Gang lagde kun faa Mærke til det lille Bind. Nu regnes det mellem den engelske Digtning's Perler.

I Foraaret 1859 giftede Morris sig og bosatte sig et Par Mile fra London i et Hus, hvortil han selv havde givet Tegningerne, og som Webb hjalp ham med at opføre. »Rødehus« med sit svære Egetømmer, sine røde brændte Mursten, sit røde Tegltag og det helt eventyrlige, ogsaa røde, kegleformede Brøndhus, laa midt i en gammel Have med store Løvtræer og Frugttræer og stak mægtigt af mod de smagløse Villaer af Stuk og Skifer rundt om.

Men det indre skulde svare til det ydre. Foruden Bohavet fra Ungkarlejligheden maatte en hel Del nyt i samme gammeldags Stil laves efter Morris's Udkast, og baade Loftsprydelse, Gulvtæpper, Tapeter, Dækketøj, Bordstel--lige til Saltkarrene--, de farvede Ruder, alt skulde stemme med Bygningsstilen. Men dette gav Anledning til, at Morris, der tit havde været trykket ved at vandre sin hidtidige Zigzagvej, endelig fandt sig selv og sin Livsgerning.

Det ungdommelige, sværmske oxfordske »Broderskab« med Klostertankerne omsattes nu i Firmaet »Morris & Co.« syv i alt, blandt hvem foruden Morris ogsaa Rossetti, (mere af Navn end Gavn) Webb og Burne-Jones.

Først var det især Kirkebygninger, hvis stilfulde og stemnings-vækkende Udstyr det unge Firma paatog sig. Det var den angloka-tholske Bevægelses mest haandgribelige Frugt til den Dag i Dag. Efterhaanden vandt den ypperlige Grundtanke for den ny Virksomhed Forstaaelse i som uden for England: SKØNHEDSKRA-VET, der bør stilles til alt indenfor Hjemmets Vægge, med den Løftelse og Forædling af Sind og Sans, som deri ligger.

Et Pund Sterling (D: 18 Kr.) blev indskudt af hver Deltager og Morris's Moder laante Sønnen et Hundrede Pund. Men trods senere Udvidelse af denne særdeles beskedne Driftskapital oversteg den aldrig 7000 Kr., og Morris maatte i de første Aar skyde en Del til af sin egen Formue. Det var ikke langt fra, at Foretagendet allerede da var strandet paa dette Skær,--pinlige økonomiske Stridigheder. Men ved klog Selvbeherskelse og Udholdenhed bragte han det dog paa ret Køl,--indtil det endelig opløstes i 1875. Ved Udstillingen i

1862 tildrog Morris & Co.s Sager sig megen Opmærksomhed, ikke udelukkende rosende, thi mange fandt det hele »upraktisk«, »søgt« og »ødselt«. Men Forretningen voksede. Der beskæftigedes 10—12 Mand og Drengene i Lokalerne paa »Røde Løves Plads«.

I Længden blev Pladsen derinde i Byen for lille til den udvidede Bedrift, og det blev for ubekvemt for ham at bo saa langt fra sin Forretning. Med blødende Hjerter maatte han da bryde op, (p. 5) Sommeren 1865, fra »Røde Hus«, og tage Bolig i London i et Hus paa Dronningens Plads, Bloomsbury, hvor der ogsaa var Lokaler til Virksomhedens forskellige Dele.

Med Undtagelse af et stort anlagt, men ufuldendt Digt: »Optrin fra Trojas Fald« havde han ingen Digte skrevet siden »Guenevres Forsvar«, og da han atter udgav et poetisk Arbejde, var det af en anden Art. Da var han nemlig helt kommen ind under Chaucers fortryllende Magt. Det blev nu den fortællende Digtform, medens den lyriske Romance hidtil havde været hans Stil. »JASONS LIV OG DØD« (1867) modtoges med levende og almindeligt Bifald. Aaret efter fulgte de første Bind af »DET JORDISKE PARADIS«, en Række af 24 Fortællinger i Versform, lagte i Munden paa en Skare Eventyrere, Grækere og Nordboer, der i det 14 Aarhundrede--Chaucers Aarhundrede--drager ud for at finde Lyksalighedens Land og evig Ungdom. DE ISLANDSKE SAGAER blev ham bekendte og kære fra denne Tid. Æmnerne tages næsten udelukkende fra det gamle Grækenlands og det gamle Nordens Sagnkreds, set med middelalderlige Øjne, 3: med Digterens Øjne i middelalderlig farvet Genfremstilling. Han tog sig dernæst for at oversætte VØLSUNGE SAGA og GRETTES SAGA.

Men alt imens drev han paa med sit praktiske Arbejde og tog altid flere Omraader af Værkflid med, saaledes Vævning, Farvning og Tøj trykkeri.

I 1871 lejede han til Landophold en gammel Herregaard i KELMSCOTT, der for ham blev et jordisk Paradis i de sidste 25 Aar af hans Liv.

Sommeren dette selvsamme Aar gjorde han med nogle Venner en Rejse til Island, de gamle Sagaers Land. Dybt var Indtrykket af den store ensomme Ø deroppe under Polarkresen med Geyserne, Lavaens Ødemarker, den minderige Skueplads for Njals og Gun-nars Levnetsløb og den graadfagre Helgas tavse Kærlighedsorg. »Hvad er I udgangne i Ørkenen at se?«--disse Ord af Evangeliet falder ham stadig paa Tungen, naar han taler om sit Besøg deroppe. Paa Vejen blev Færøerne anløben. Næppe har nogen Beundrer af det gamle Hellas gæstet Akropolis og Thermopylæ med større Andagt end William Morris besøgte Snorre Sturlasons Hjem, Reykjaholt, og Thingvallasletten med Lovbjærget. Denne to Maaneders Udfart gav ham varige digteriske Tilskyndelser.

Men først kastede han sig over en Opgave, der maatte eje en ganske særlig Tiltrækningskraft for ham--nemlig den: AT FORNY OG GENFØDE DET MIDDELALDERLIGE BOGHAAND-VÆRK med dets beundringsværdige Kunstfærdighed i Haand-skrifternes Udstyr, disse prægtigt malede og forgyldte Begyndelsesbogstaver (Initialer), Randtegninger og Billeder til Teksten.

(p. 6) Han gjorde selv Hovedarbejdet, men Webb og andre hjalp ham med Tegningen, der jo ikke var hans stærke Side. Saaledes fremstod »VERSEBOGEN«, en Samling af hans egne Digte, siden en Oversættelse af en islandsk Saga, begge paa Papir. Derefter andre »Manuskripter« paa fint Faareskindspergament.

KELMSCOTT MANOR

Et dramatisk Digt i den senere Middelalters Stil,--»KÆRLIGHED ER NOK«--vandt med al sin Skønhed ingen ret

Forstaaelse, da det udkom 1872, og han opgav at lade det fremkomme som Prydmanuskript. Ved Begyndelsen af det følgende Aar flyttede han ud ad Turnham Green til, ikke langt fra Hammer-smith. Det var bleven nødvendigt at tage hele Kelmscott-Lejlighe- (p. 7)den i Brug til Forretningen. Hans ny Bolig var lille nok til ham med Hustru og de to Børn, men der var velsignet Ro og en stor Have. I dette Aar rejste han for første Gang til Italien, men uden stort Udbytte. Renaissancen faldt nu én Gang ikke i hans Smag. Han besøgte kun Firenze og Siena, og hele Rejsen varede 2 Uger. Nej! da var Island noget ganske andet, og senere hen paa Aaret drog han for anden Gang derop.

Og nu var det, at Tanken ret blev levende i ham om at udsynge den mægtige VØLSUNGE SAGA paa engelske Vers. Han havde jo allerede oversat den i Prosa. Ogsaa nogle af de mindre islandske Sagaer gengav han paa sit Modersmaal og udførte det herligst malede Haandskrift med Billedpryd til Fridthiofs Saga (dog ufuldendt), og til flere andre, som nogle Aar senere udkom i almindelig Bogform. Desuden gav han sig i Færd med latinske Klassikere--Horats og Virgil--paa Pergament og dekoreret haandskre-ven Tekst.

FARVEKUNSTEN, der efterhaanden var kommen i sørgeligt Forfald, skænkede han nu særligt Opmærksomhed. Han tog til Staffordshire og lærte praktisk, hvordan det skulde gøres. Og han naaede ogsaa her det udmærkede i Papir, Tæpper, Sirts o. s. v. Firmaet fra 1861 havde længe været i Opløsning. Han havde sat sin Formue deri og baaret langt den største Del af Arbejdet. Nu var han en Mand ved 40-aars Alderen med en voksende Familie. Men Opgørelsen var ikke let. Der paafulgte pinlige Forhandlinger. Forholdet mellem Morris og Rossetti havde længe, af andre Grunde, været køligt. Nu brast Baandet helt. De uklare Aftaler ved Firmaets Stiftelse bar her den uundgaelige beske Frugt. Fra nu var Morris alene Foretagendets Indehaver, dog som hidtil bi-staaet af Burne-Jones og Webb.--Det var Foraaret 1875.

Watts malede Portræt af Morris fra disse Aar viser ham som en fastbygget Skikkelse med Anlæg til Fyldighed. Det mægtige Hoved med den mørkebrune Skov af krøllet Haar, de tavse, drømmende Øjne, den ædeltformede, lige Næse og det tætte Fuldskæg danner et Ansigt af sjælden mandig Skønhed. Hidsig til Overmaal kunde han være, men snart god igen; utaalmodig i sin Energi, tilmed Anfald af Tungsindighed, saa atter Fyr og Flamme. En Mand var han med ualmindelig Selvtilstrækkelighed, en udpræget Personlighed, der vanskeligt kunde gaa i Spænd med andre, men trofast til Døden mod det, der én Gang ret havde grebet ham.

Han udgav i denne Tid en udmærket Oversættelse af Virgils »ÆNEIDE«, som han satte højest af al latinsk Digtning.

Men SIGURD VØLSUNGS SAGA overragede dog i hans Øjne al Verdens Digtning, fordi her de store Menneskefølelser og Men- (p. 8)neskeskæbner træder frem med uoprindelig Styrke. Han følte det næsten som Helligbrøde at genfremstille Sagaer med den ædle Prosastil i klingende Vers,--og maatte det dog. Han stanser paa det Punkt i Fortællingens Gang, hvor Gudrun styrter sig i Havet, mens Atles Borg gaar op i lyse Luer, thi her er den kunstneriske Afslutning, skønt Sagaen ikke stanser før hele den skæbnedømte Æt er gaet til Grunde.

Morris havde nu vundet et saadant Navn som Digter, at en Lærestol i Skønlitteratur ved Universitetet i Oxford blev ham tilbudt, men hans Livsgerning passede ikke ind i en saa bunden Stilling, og han afslog Tilbudet.

(p. 9) ANDET KAPITEL: 1 DET OFFENTLIGE LIV

NETOP nu, gled han, halvt ubevidst, ind i det offentlige Liv. Hans kunstne-riske og historiske Forbitrelse steg alt som Aarene randt, ved de saakaldte »Istandsættelser« af middelalderlige Bygværker. Naar galt skulde være maatte disse Mindesmærker fra en stor Fortid heller rent hensmuldre end »istandsættes« paa den Maade. Saa dannede han et Selskab med det Formaal at bevare saadanne gamle arkitektoniske Bygninger og virkelig istandsætte dem D: føre dem tilbage til den oprindelige Stil fra Middelalderen. Selv Thomas Carlyle, hvis Styrke Iaa paa helt andre Omraader end Arkitekturen, gik med, og Selskabet har udrettet ikke saa helt lidt.

I 1876 rejste Tyrkiets kristne Befolkninger i Donauprovinserne sig mod det forsmædelige og barbariske Aag. Gladstone fik Lykke til med sin Veltalenheds underfulde Magt at vende den offentlige Mening i England mod »den store Morder«, skønt Toryregeringen fulgte Partiets nedarvede Politik, der uden Hensyn til Menneskelighedens Krav gik ud paa at støtte Tyrkiet for at holde Rusland i Skak.

Med Ild og Kraft kastede Morris sig ind i denne Kamp om den engelske Folkestemning, denne Duel mellem Lord Beaconsfield og »the grand old man«. Hans senere Socialisme laa endnu i Svøb, men det Opraab, han rettede til Londons Arbejdere og det voldsomme Angreb paa Torystyret peger klart nok i socialistisk Retning. Han hudfletter de herskende og velhavende Klassers uhyre Egennytte og priser det arbejdende Folks sunde borgerlige Sans. Rusland havde Ret overfor Tyrkiet, og at begynde Krig med Rusland for at opretholde Tyrkerregimentet med al dets Afskylighed vilde være en uafvaskelig Skamplet paa Gammel-Englands Ære.

Krigsfaren, der var truende nær baade 77 og 78, drev dog over. Men Morris havde overanstrengt sig ved sin heftige Deltagelse i dette indrepolitiske Felttog. Et slemt Gigtanfald fortog sig vel efterhaanden, men han vandt dog aldrig helt sit tidligere Helbred tilbage, og det var kendeligt, at den endnu kun 45aarige Mand begyndte at ældes.

Et Tapetværeri med middelalderlige Mønstre var omsider blevet muligt ved den Forbedring af Farvetekniken, der var Udbytt- (p. 10)et af en langvarig og utrættelig Kamp med Vanskelighederne. Ogsaa et Kattunstrykkeri havde han nu oprettet i Kelmscott.

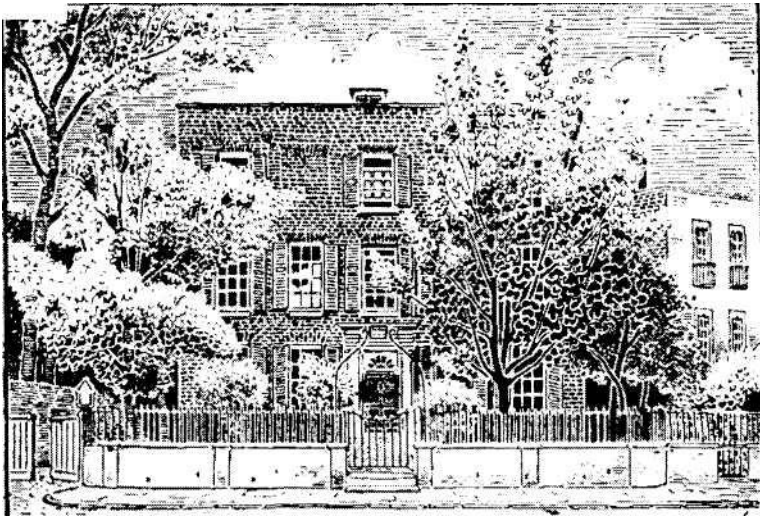
Nu flyttede han 1878 ind i det Hus i Hammersmith, hvor han blev boende til sin Død. Det var i Georgernes Stil, som ikke har meget med Kunst at skaffe, men Themsen randt lige forbi, kun adskilt fra den rummelige Have ved en smal Landevej, kantet med skyggefulde Elme. Han kaldte det »KELMSCOTT HOUSE« efter sin forrige Hjemstavn. I sit Sovestue lod han rejse en Tapetværerstol og arbejdede tit ved den fra den aarle Morgen om For-aaret og Sommeren. Vognremisen og Staldene, som hørte til Huset, omdannedes til store Væverstuer (siden blev det Mødested for Socialisterne i Hammersmith). Væverstole til Tæppefabrikation rejstes dér. »Hammersmith-Tæpperne« vandt snart almindeligt Ry. Ogsaa Silketøjer tilvirkedes i dette Væveri. De berømte Tapeter fra Arras blev her efterlignede med afgjort Held. Broderi med hjemmefarvet Silkegarn blev nu en betydningsfuld Gren af den hele mangeartede Virksomhed, hvis Hovedsynspunkt og bærende Tanke var og blev den, der oprindeligt havde ført William Morris ind paa denne Bane: KUNSTEN, DEN ÆGTE KUNST SOM ET UUNDVÆRLIGT ELEMENT I TILVÆRELSEN, DEN ENKELTES SAAVEL SOM SAMFUNDETS, til Sindets og Sædernes Forædling og derved til det eneste rette Kulturfremskridt--Menneskelighedens

Sejr over Umenneskeligheden. Og dette er det største hos Morris, at han følte det, erkendte det i sin Samvittighed og satte sine rige Kræfter ind derpaa, des mere glødende for denne »Sag« over alle Sager jo ældre han blev.

At Verden synes at blive styggere og styggere til Trods for, ja som Følge af Civilisationens Fremskridt, var en bitter Kendsgerning, som førte ham til Erkendelsen af de umenneskelige Samfundsforhold, der nødvendigvis bærer denne Frugt. Umenneskelige Livsforhold fører til Raahed og Styghed. Derfor maa Ondet angribes ved Roden.

Og med det »liberale« Parti, som kom til Magten ved Gladstones andet Ministerium (1880) var han snart færdig. Det indfrieede ikke de store Løfter.

I sin tidlige Ungdom havde han en Gang sagt, at han vilde bygge sig et eget lille Kunstens Palads. Saaledes kunde han have anlagt sit Liv, og endda havde det ikke været spildt, selv om han begrænsede sig til sin ejendommelige Virksomhed. Thi den fik blivende Betydning som en Kulturmagt. Netop nu (1881) var han optaget af et stort Arbejde, Udsmykningen af St. James, Londons gamle Kongeborg. Tronsalen og de store Modtagelsessale smykkedes med Silkedamaskes Draperier i særlige Mønstre, Lofterne haandekorederes, og i Forhallen

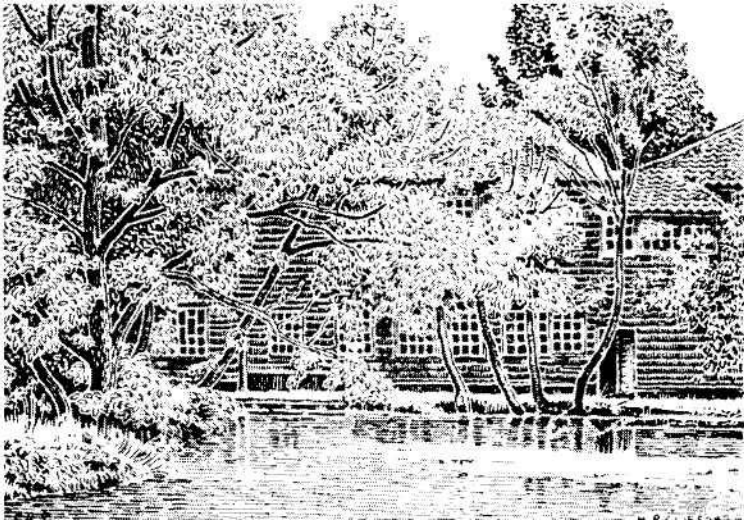
KELMSCOTT HOUSE

(p. 11) med den mægtig Hovedtrappe dækkedes Væggene af Morris's Tapetpapir, hvortil han og hans Medhjælpere gav Tegningerne.

Men fra Kæmpebyen steg en voksende Brusen op mod Pragtborgen, en dump, truende Summen af Millioner Stemmer, der krævede Andel for det arbejdende Folk i Livets Lykke, i Retten til Livet, til Frigørelse fra Armodens Lænker, Raahedens og Smudsighedens Helvede.

Og William Morris, Manden med det store, skønhedstørstende Hjerte, hørte det, og han grebes af den sociale Strømgangs voksende Flod.

I dette Aar flyttede han sine Værksteder fra Dronningens Torv ud til Merton i Surrey, 1 1/2 Mils Vej fra Charing Cross. Det var et gammelt Silkevæveri fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede. Wandlestrømmen løber der forbi. Endnu den Gang var dens Vand klart og smukt, tæt randet af Pile og Popler. Hovedbygningen laa omgivet af en gammel Have, meget forsømt, men nu blev den under Morris's kyndige Behandling snart et helt lille Eden. Herude ved den friskrindende Flod var Luften ren og klar, og her kunde Øjet og Sindet fryde sig ved de grønne Træer og det grønne Græs og de smilende Blomster. Det var noget andet end London, det sværtede London med dets evige Fabrikslarm og kvalme Kulstank. Her oplærte han en hel Del Dreng og unge (p. 12) Mennesker baade i Teori og Praksis. Det hørte til hans Grundsætninger, at en Arbejder selv maa kunne tegne, hvad han skal lave, og en dygtig Tegner selv udføre Tingene, han har fremstillet paa Papiret. Det løfter Arbejdet op i et højere Plan og holder baade Sind og Haand friske og spændstige. Han havde sit Hjem paa Kelmscott House, men opholdt sig gerne en stor Del af Dagen ude i Merton, hvor nogle Værelser var indrettede til ham. Der overnattede han ogsaa, naar der var særligt meget Arbejde.

MERTON ABBEY

Hvor en Fabrikant drives af Lyst, ikke til at tjene Penge, men til at levere gode og smukke Ting, er det forretningsmæssige Synspunkt ikke det alt overvejende. Var Raastoffet ypperligt, spurgte han ikke om Prisen eller om Varens Sælgelighed med Fordel. Tanken om Arbejdernes Andel i Forretningens Overskud dukkede op hos ham, længe før han blev Socialdemokrat. Og det skulde gaa haardt til, før han gav en Arbejder Løbepas. Han ejede en stærk Samfølelse for alle, med hvem han kom i Forbindelse.

Et Par af hans Slagord skal her anføres: »hav intet i Eders Huse, som I ikke anser for nyttigt eller mener er smukt.« »I velhavende Huse er der, naar Køkkenet undtages, kun hist og her Ting, som i det hele er til nogen Nytte. De mange unyttige Ting optager ikke blot Pladsen for smukke Ting, men svækker og for- (p. 13) tærer kun efterhaanden selve Skønhedssansen. Naar man i sit Hus havde nyttige Ting, saa vilde ganske af sig selv alle disse Ting blive smukke, og den falske Tro paa grimme Tings Skønhed vilde forsvinde, og dermed selve de grimme Ting forsvinde, fordi ingen vilde have eller købe dem.«--»Intet Arbejde, som gøres uden Glæde, er Umagen værd.« Uafbrudt Arbejde Timer i Træk var ham en Gru. Han fik selv beundringsværdigt meget ud af sin Arbejdsdag, men han rejste sig ogsaa tit fra sit Bord, slog nogle Slag frem og tilbage over Gulvet, saa' ud af Vinduet, og tog saa fat igen med ny Spændkraft og Lyst. En saadan Arbejdsmaade virkede han for baade ved Ord og ved sit Eksempel som Arbejds-herre. Han beklagede dybt de træls Kaar, hvorunder ellers Nutids-arbejderen øver sin Dont, tvungen af »den fri Konkurrence« og nødt til at tage hvilket som helst Arbejde, hvor lidet Behag han end finder deri.

»Skulde jeg«, sagde Morris, »ti Timer om Dagen udføre Arbejde, jeg afskyede og hadede, saa HAABER jeg, at jeg vilde bruge min Fritid til politisk Agitation, men JEG ER BANGE FOR, at jeg brugte den til at drikke mig fuld.«

Da Hungersnøden hærgede Island 1882 udsendte han et Opraab i »Times« til Englands Folk om at komme Stammefrænderne paa den fjerne, fattige O til Hjælp. Samtidig faldt en Bog af en norditaliensk Bonde ham i Hænderne, og det kastede et skærende skarpt Lys over de forventede, ja forbrøderiske Samfundstilstande, at den arbejdende Befolkning i det rige Land Syd for Alperne var lige saa fattig,--og mere til--som Folket histoppe paa den havomflydte, størknede Lavamark.

Det opløste »Internationales« Tanker, Karl Marx's saavel som Henry Georges Tanker, havde bragt den engelske Arbejderstand i Gæring. Franske og tyske socialistiske Flygtninge søgte i disse Aar i store Skarer til London. Der var Jordbund for Socialismen i Englands Hovedstad, og der blev saaet Socialisme ud af mange Hænder.

Det liberal radikale »Demokratiske Forbund« af 1881 antog efterhaanden en stærk socialistisk Farve. Det vedkendte sig Georgeismen, og i denne Forening meldte Morris sig ind som »Tegner« (designer). Han var jo selv en Kapitalist, en »Storborger«, men stillede sig i de menige Arbejderses Rækker, i det Haab, at der vilde opstaa Arbejdsledere, med hvem eller under hvem han kunde komme til at arbejde. Det var først efter en Aarrække, han med Sorg maatte erkende, at dertil vilde der gaa længere Tid end Resten af hans Levedage. Han solgte den største Del af sin kostbare Bogsamling til Fremme for sin store Sag. Det var et Offer, større end de fleste vel fatter,--disse prægtige Bind, (p. 14) mange i kunstnerisk Henseende af den højeste Rang. Thomas Mores »Utopi« (fra det 16 Aarh.), som han nu for første Gang læste, gjorde stærkt Indtryk paa ham.

Et mærkeligt Træf var det, at just som han gjorde det betydningsfulde Skridt over i Socialismen blev han udnævnt til Æres-»fellow« ved sit Kollegium i Oxford, en meget sjælden Udmærkelse, der ellers kun gives til Mænd i saa høje Stillinger som en Biskop eller et Medlem af Kabinetet. Men William Morris var unægteligt nok en af Englands mest fremragende Sønner.

Hans Muse tav helt i flere Aar. Han blev Journalist og Folketaler, ja talte endogsaa under aaben Himmel, som Skik er i London. Han svækkede derved end yderligere sit rystede Helbred, men for »Sagen« maatte alt ofres. Da han en Gang i disse Aar talte i Manchesters »kongelige Selskab«, valgte han til Æmne : »Kunst, Rigdom og Rigmænd.« Man vilde i de fine, besiddende Kreser nok høre, hvad han havde at sige om Skønhedskravet i Husenes Bygning og Indretning. Men da han angreb det bestaa-ende Samfunds Grundvold blev Forargelsen stor. Et Angreb, der ved denne Lejlighed rettedes paa ham, besvarede han paa en Maade, der viser, hvor dybt han følte og erkendte Samfundsforholdenes Uretfærdighed: »Det kan nok volde Samvittighedsbesvær hos en Mand, der lever et mere menneskeligt Liv, at tænke paa de talløse Liv, som hendirer i et Slæb og Slid, der ikke lindres af noget Haab og ikke opmuntres ved Anerkendelse, Mennesker, der trods al den Gavn, de gør deres Medborgere ved deres Arbejde, ligesaa godt kunde dreje paa en Krumtap, ved hvis anden Ende der intet er. Men det er deres Skæbne; de maa arbejde, tvungne af den blinde Kappelstrid, der haardnakket

fremturer i at anse sig selv som Maal og ikke som Middel. Det har været denne Byrde paa min Samvittighed, tror jeg i al Oprigtighed, der har drevet mig til at tale om folkelig Kunst i Manchester og andre Steder. Jeg kunde aldrig glemme, at trods alt Besvær er mit Arbejde mig næsten kun en Fornøjelse, at jeg under ingen tænkelige Omstændigheder vilde opgive det, selv om jeg kunde. Atter og atter har jeg spurgt mig selv, hvorfor ikke disse Kaar skulde blive almindelige. Mit Arbejde er simpelt nok. Meget af det, og det ikke det mindst fornøjelige, kunde ethvert nogenledes begavet Menneske udføre, naar han bare kunde føle Deltagelse for Arbejdet og det, som kommer ud deraf. Sandt at sige har jeg skammet mig, naar jeg har tænkt paa Modsætningen mellem mine lykkelige Arbejdstimer, og det uroste, uengældte, ensformige Slid, som de fleste Mennesker er fordømte til. Intet skal faa mig til at tro, at den Slags Arbejde er godt eller nødvendigt for Civilisationen.«

Han valgtes ind i »Demokratisk Forbunds« Styrelse, hvad (p. 15) egentlig ikke laa for ham, men Navnet kastede jo Glans over Foreningen, og Morris ofrede mange Penge paa »Sagen«. Han haabede ogsaa at faa Middelstanden med, vække dem til Forstaa-else af, hvor langt rigere i Ordets bedste Forstand Livet ogsaa for denne Stand vilde arte sig, naar den opgav Jagten efter Over-daadighed og Vellevenet og kun krævede, hvad der i SANDHED er NYTTIGT--ogsaa dette Ord taget i videste Betydning. Thi da vil der ingen Fristelse være til at plyndre og røve fra Næsten.--

Han skrev dette Digt, der paa Dansk vilde lyde som saa:

De sagde: ej lønner sig Haab eller Bønner,
Der kommer dog aldrig en lysere Tid.
I Dag som i Morgen med Frygten og Sorgen
Vi fanger kun endeløst Møje og Slid.

I henfarne Dage trods Møje og Plage
Vi kæmped med Haab, og vor Arm blev ej træt.
Vi fulgte de Store, som kækt tog til Orde,
Og bød os at kæmpe for Sandhed og Ret.

Læs Krønikens Skrifter om deres Bedrifter,
Blandt navnløse døde hvert straalende Navn!
Men vend saa Dit Øje til os, som maa døje
Den langsomme Død under tærende Savn!
Thi værre og værre os tvinger en Herre,
Og det er den Ting, vi har skabt med vor Haand.
At andre kan smile og nyde og hvile,
Maa vi hamre Skatte i jærnhaarde Baand.
I Hjemmenes Huler forsagte vi skjuler
Vor Jammer og glemmer, at Verden er smuk.
Vi tør ikke glæde os over de Spæde,
Vor Skemt er en Brøde, vor Elskov et Suk.

Hvem vil os vel høre? og hvem kan os føre
Af Helvedet, som med vor Møde vi vandt?
Vort Herskab kun yngler med Tosser og Slyngler
De Store er døde, de Vise forsvandt.--

* * *

(p. 16)--De sagde: ej lønner sig Graad eller Bønner.
Mon Kniven vel agter det brægende Dyr?
Er vi ej de mange? hvi er vi da bange
For Rigmænd og Bøddler, mens Morgenen gryr!

Sæt Skulder mod Skulder, mens Jorden den ruller,
Thi hjælpe, det magter kun Du og saa jeg.
I Tiderne lange og mørke og trange,
Kan hændte DE fødtes, som viser os Vej!

Lad alle de sløve kun ængstes og tøve,
Og tage til Ægte og drømme fuldsødt.
Vi vil ikke sove – vort Liv vil vi vove,
Til Verden, den skønne og ny, vi ser født!

Sæt Skulder mod Skulder, mens Jorden den ruller,

Thi vidt over Land, over Hav gaar vor Sag,
Og Jorderig ryster til Gru for hver Kryster,
Men VI ser omsider en glædelig Dag!

(p. 17) TREDIE KAPITEL: SOCIALDEMOKRATIETS FORKÆMPER I LITERATUREN

I »DEMOKRATISK FORBUND« kom det snart til Brydninger mellem de mere for Realpolitik anlagte og de yderligt gaaende revolutio-nærtsindede, og Morris maatte spille Mæglerens Rolle, der kun daarligt laa for ham. Men han gjorde sit Bedste og satte sig ved utrætteligt Studium grundigt ind i Socialismen. Han vakte stor Forargelse i Oxford, da han holdt et Foredrag efter Indbydelse af en Studenterforening, »Russel-Clubben«, som havde faaet en af de store Universitetsale overladt i dette Øjemed. Morris's Æmne var »Demokratiet og Kunsten«, og han havde forud gjort opmærksom paa, at han var erklæret Socialist og vilde forfægte Socialismen i sit Foredrag. Ikke desmindre vakte det en uhyre Harme, men fra den Dag af vidste hele England, at Rigmanden, Digteren og Kunstneren William Morris, MENTE sin Socialisme.--»Forbundet«, der nu kaldte sig »SOCIALdemokratisk«, opløstes forøvrigt allerede ved Nytaarstid 1885 i to Foreninger. Morris kunde ikke holde det ud længere med H. M. Hyndman, den socialdemokratiske Fører, udskilte sig med sine Venner i »Socialistisk Liga« og blev Redaktør af et Blad, der førte Ordet for den ny Forening. Morris tog Socialismen som en Religion.»For mig eller mod mig!« Han opgav først langsomt og med tungt Hjerte den Tro, at den ny Tingenes Orden lod sig indføre ganske umiddelbart, naar først tilstrækkeligt mange var vundne for de socialistiske (rettere kollektivistiske) Tanker.

Man spottede ham i de »bedre« Klasser, hvortil han jo selv hørte, dels som en sværmerisk Digter, der befattede sig med Ting, han ikke forstod, og dels som en Mand, der var i Modsigelse med sig selv, da han var Kapitalist og blev ved at være det. Hvad den førstnævnte Slags Angreb betræffer, hvilede det paa den Forestilling, der endnu er den herskende i de magtejende, velstillede Samfundslag, at i Kraft af selve Naturens Love maa den store Del af Menneskeheden nøjes med et Liv i Armod, Uvidenhed og Smuds, moralskt saavel som materielt Smuds. Med Hensyn til Selvmodsigelsen i hans Stilling indrømmede han den frit, men henviste til, at naar han brugte sin Kapital til at bekæmpe Kapitalismen og hele den uretfærdige kapitalistiske Samfundsorden, saa (p. 18) kunde der under de raadende Forhold dog ikke kræves mere af ham. DET forstod forøvrigt hans egne socialistiske Arbejdere godt. Sin Forretning drev han fra denne Tid paa en Maade, der saa meget som muligt stemmede med hans sociale Anskuelser. I Virkeligheden bragte han et stort Offer ogsaa derved, at hans eget Arbejde som Bestyrer, Tegner og Haandværker vederlagdes langt under dets virkelige Værdi. Det herskende økonomiske System umuliggør en Virksomhed efter rene socialistiske Grundsætninger. Det er hidtil altid mislykkedes og klart nok hovedsageligt eller alene af denne Grund, saa deri ligger intet Bevis mod de socialistiske Ideer.

Maanedsskriftet »Almenvellet« sattes i Gang for hans Regning og under hans Ledelse. Af den lille Flok (20—30), der havde stiftet den ny Forening, var han den eneste, der havde Midler til at bestride de fornødne Udgifter, og Medlemsantallet voksede kun langsomt. Morris ventede ikke at se ret meget, om end noget af »den ny Verden«. Han følte sig som en Banebryder, der bereder Sejren for en følgende Slægt. Og han glædede sig i Haabet om et friskt, vildt Barbari, der som en Syndflod kunde oversvømme det forhyklede »civiliserede« Samfund, ligesom i Folkevandringens Dage for halvandet Aartusinde siden, og med sin raa Sundhed genføde Verden. Utrættelig holdt han Forelæsninger rundt i England, Skotland og Irland. I Hammersmith lod han den hidtidige Væverstue indrette til Forsamlingssal, hvor han eller i hans Forfald andre af Lederne, som var Ordet mægtige, holdt »Forsamling« (som vi godt kan sige) hver Søndag Aften. Søndag Morgen og Eftermiddag talte han ved Friluftsmøder rundt om i London. Lejlighedsvis fandt Sammenstød med Politiet Sted, og dette var kun til Gavn for »Sagen«. Intet kan i den Grad bringe Englænderne i det hele og Londonerne i Særdeleshed i Harnisk, som naar Politiet griber ind ved offentlige Møder og krænker Ordets Frihed,--uanset om det kun er for Trafikens Skyld paa et stærkt befærdet Sted. »Almenvellet« blev nu Ugeblad og Morris Journalist,--Sandheden byder at tilføje: ikke uden at nedlade sig til den almindelige journalistiske Tone.

I Anledning af de store Optøjer i London i Februar 1886 skrev han i sit Blad en Artikel, hvori han--næst efter at have ofret til Journalistikens ovennævnte Molok,--taler myndige og sande Ord om det nødvendige i OPDRAGELSEN til den Revolution, han ventede. Kommer denne Revolution, siger han,--som den vil om lidt kortere eller længere Tid--og finder Socialdemokratiet uforberedt i denne Henseende, er alle Anstrængelser spildte og alle Sejre unyttige. »OPDRAGELSE TIL REVOLUTIONEN« -det er i tre Ord Morris's Program, Udtrykket for hans Livsgerning. (p. 19) Ved »Opdragelsen« forstaar han selvfølgelig især DEN UNGE SLÆGTS INDVIELSE I GRUNDLOVENE FOR ET SUNDT SAMFUNDSLIV, hvor Arbejdet foregaar under menneskeværdige Vilkaar, og Livet kan leves i Skønhed og uden Frygt for »Hungerens Ulv«.--

Trods Gigten, som kom igen, uden Tvivl fremkaldt ved det urolige og anstrengende Rejseliv, havde han altid »Dampen oppe«, og selv indbyrdes Strid og Kævl i »Ligaen« slog ikke hans Mod ned.»Denne Sag er den eneste, det erværd at leve for,« sagde han.

Digteren i ham havde været trængt tilbage og havde kun sunget om »Sagen«--saaledes den mægtige »Arbejdernes March«, hvori det bruser som en Orkan over det aabne Hav. Nu gjorde Poesien atter sin Ret gældende. Uden at hans Iver for det socialpolitiske Arbejde derfor slappedes, fik Slagordet »Opdragelse til Revolutionen« en videre og dybere Betydning. Han forstod først nu ret, at Sæden maatte have Tid til at modnes, og at en trofast Gerning indenfor det beskikkede Livskald i sig selv var et Led i Kampen.

Han havde allerede længe syslet med en Oversættelse af Homers »ODYSSEEN«, der fuldendtes 1887. Han havde vovet det dristige,--og sikkert for dristige--Forsøg at gengive det oldgræske Kvad i Niebelungenlieds Versemaal, der ved sin Bøjelighed og Udvidelighed frister til Formløshed,--en Fristelse, Morris ikke har undgaaet. Men hver Side bærer Vidne om, at det er en Digter, der har omplantet den navnkundige Digtning fra Hellas's Barndomsdage paa et moderne Kultursprog.--Samtidig skrev han sin vidunderlige »EN DRØM OM JOHN BALL«, hvori den religiøssociale Reformator fra det 14de Aarhundrede, Sjælen i den mærkelige Bondeopstand, lyslevende træder frem, et mesterligt Tidsbillede, hvori Morris's Prosastil fejrer sin største Triumf. Morris selv optræder i Fortællingen i Skikkelse af en Oxfordstudent fra det Aar efter Guds Byrd 1381, i hine store Junidage i Kent og Essex. Han hører John Balls Prædiken ved Korset midt i Byen, og han skifter Ord med ham i Kirkens Kor i den korte, lyse Sommernat, mens de, der er faldne i Dagens Kamp, stille ligger paa Baare med Linklæder over sig. Og Maanen skrider sin Gang over Himlen til den blegner i det tidlige

Daggry. Men tværs over et halvt Aartusinds Svælg mødes Socialisten fra Kong Richard den 2dens og Socialisten fra Dronning Viktorias Dage.

I et lille dramatisk Arbejde: »Set fra den anden Side«, der til Fordel for Socialistisk Samfund opførtes i dets Mødesal paa Far-ringdon Road, driver Morris Løjer med Bedsteborgernes Forskrækkelse over »Ligaen«--og med sin egen Foredragsvirksomhed, ikke uden Bitterhed i Spøgen. Tit maatte han nøjes med en yderlig faatallig--og endda næsten helt uforstaaende--Tilhørerkres. (p. 20) Han spillede selv med som Erkebisp af Kanterborg. Til dette samme Aar (1887) knytter sig Mindet om »den blodige Søndag« (13 de Novb.) paa Trafalgar Plads. Langvarig Arbejdsløshed havde drevet Londons Arbejdere til Fortvivlelse, og ved et Møde i Kæmpestil vilde de ringe for Regeringens Øren, at der var Nød paa Færde. Det førte til den uhyggelige Kamp med Soldater og Politi,--men Hensigten blev opnaet. Regeringen havde faaet et stærkt Indtryk af, hvad Kræfter der rører sig i de sultende Masser og traf kraftige Forholdsregler mod Arbejdsløshedens faretruende Onde. Morris var med den Dag og var paa nært Hold Vidne til dette rystende Skuespil: DEN BRUTALE MAGT, DER SLAAR HUNGERE SVOLTEN NED! Da en Maanedstid senere en ung Mand, et af de saarede Ofre for »den blodige Søndag«, døde paa et Hospital og blev begravet paa Bow Kirkegaard under uhyre Deltagelse, talte Morris over hans Grav i Mørke og strømmende Regn. »Vor Ven, som ligger her, har haft et strængt Liv og faaet en haard Død. Og hvis Borgersamfundet havde været bedre ordnet, kunde hans Liv være blevet skønt og lykkeligt. Det er vor Sag at begynde at organisere os med det Formaal at sørge for, at den Slags Ting ikke sker og søge at gøre denne Jord til et skønt og lykkeligt Sted.«

Han havde, mens Tiden gik, »dannet Skole«. En hel Kres af mest yngre Kunsthandyærkere--et hidtil saa godt som ukendt Begreb--havde samlet sig om ham, uanset hans socialøkonomiske Anskuelse. De betragtede ham som den geniale Banebryder og hyldede ham som deres Mester. Ved Udstillingen i 1888 og det følgende Aar af kunstnerisk udførte Nyttegenstande (»Arts and Crafts«) lagdes det ogsaa klart for Dagen, AT ALMENNEDEN OMSIDER BEGYNDTE AT FORSTAA HAM OG HANS GERNING. Han kunde med berettiget Selvfølelse sige, at han havde ikke arbejdet forgæves, selv om Samfundsfornyelsen først skulde triumfere i senere Dage. Og han mente jo da ogsaa at se ligesom den første Stribe af Morgenrøden inden sin Død. Thi det gærede i Kulturfolkene trindt i Verden, ogsaa i England. Kun syntes han, at han aldrig virkede og ofrede nok for »Sagen«,--en Anklage, som ingen andre faldt paa at rette imod ham.

Efter »John Ball« fulgte »TEGN TIL FORANDRING«, hvori han peger paa Varslerne om en Samfundsorden, bygget paa Menneskelighed, Fornuft og Retfærdighed. Og nu, i sine sidste otte Leveaar, fulgte Slag i Slag en Række historiske Noveller eller Romaner--som de vel maa kaldes,--hvori han fulgte Sporet fra »John Ball«: med Fortidens og Fremtidens Spejlbilleder i sin Haand at fælde Dom over Nutiden.

Endnu i 1888 kom »WOLFINGERNES HUS«, hvori han, snart (p. 21) i Prosa, snart i Niebelungenvers, skildrer de germaniske Stammer i Mellem-Europa i det 2de eller 3die Aarhundrede. DE »BARBARISKE« SÆDER ER, NAAR ALT KOMMER TIL ALT, MERE MENNESKELIGE END VOR NUTIDS CIVILISEREDE GRUSOMHED, og Samfundslivet var i sin Enkelhed den Gang langt sundere end det nuværende. Han lod Bogen trykke med gammeldags Typer af Baselsk Stil. Hans Sans for KUNSTNERISK BOGTRYK var fra den Tid levende. »Det vil blive et smukt Stykke Typografi fra vore Dage«, sagde han. Før Bogen udkom, og han fik Ret. Han arbejdede selv med i Sætteriet. Han saa', hvor langt »Prenterne« fra det 15de og 16de Aarhundrede var forud for Nutidens »indbildske Dumrianer«, især i at sætte Ordene med det rette Mellemrum. Kun ved den rette Brug af Udslutningerne frembyder en Side i en Bog et smukt Syn.

I »Almenvellet« fortalte han samtidigt gennem mange Numre om Opstanden i Gent under den rige Brygger Jakob van Artevelde (f 1345). Men næppe var »Wolfingernes Hus« færdig fra Pressen, før han gav sig i Færd med en ny Fortælling: »BJÆRGENES RØDDER«. Naar man betænker, at han idelig var paa Rejse over hele Stor-Britannien for at tale for »Sagen« og, naar han var hjemme paa Kelmscott House passede sin Forretning, saa forstaaer man, at William Morris ejede en ganske ualmindelig Arbejdskraft.

Ved den store Socialist-Kongres i Paris i Juli 1889 var han med som Afsending fra England, men han følte sig kun ilde tilpas under al den megen unødvendige Talen og Deklameren. Han forlod Kongressen før den var forbi og undgik derved at være til Stede under Spektakel mødet tilsidst, hvor det yderliggaaende Mindretal blev udstødt af Partiet. Af langt mere Værdi syntes ham DEN STORE DOKARBEJDERSTREJKE samme Efteraar. Da var det første Gang de organiserede, faguddannede Arbejdere gjorde fælles Sag med de ikke organiserede »un-skilled la-bourers«. Og DET blev Hovedudbyttet--og et værdifuldt Udbytte--af Strejken.

»Bjærgenes Rødder« fik et Udstyr, der overgik »Wolfingernes Hus«. Typografien var nu i hans Øjne bleven en af de ædle Kunster, og med fuld Føje. Baade Tryk og Indbinding (af hans eget Sirts) gør Bogen til en Skat for alle Kunstkere. Men den indtager ogsaa som Digtning en høj Rang med sin Sammensmeltning af Sagastilens Alvor og Romancens indsmigrende Tonefald.

Saaledes begyndte »KELMSCOTT-PRESSEN«. Det var vanskeligt, for ikke at sige umuligt den Gang at finde Typografer, der var øvede i Haandtrykkeri. Morris uddannede sig da selv i dette Fag og det blev det Arbejde, der mest optog ham i hans Livs sidste 6--7 Aar.

(p. 22) I »Den socialistiske Liga« med dens Aflæggere omkring i Landet var Anarkisterne nu bleven de toneangivende. De fjernede Morris som Redaktør af »Almenvellet«. Han blev vel endnu en Tid ved at skrive i Bladet. »NYT FRA INGENSTEDS« fremkom saaledes først her. Men han følte, at han ikke mere hørte hjemme i »Ligaen«. Lige saa lidt som han vilde lade det bero ved at flikke paa den gamle kapitalistiske Samfundsorden, lige saa lidt vilde han være med til en voldsom Revolution. Selv om den lykkedes, mente han--og med Rette--saa var intet vundet, thi Folket var IKKE MODENT TIL AT SÆTTE NOGET NYT I STEDET, og den gamle Tilstand vilde snart komme igen. Han saa' sin Opgave i »AT SKABE SOCIALISTER«, i den Opdragelse, hvorom han alt længe havde talt. Ligaens Ledere førte et saa heftigt Sprog, at Øvrigheden greb ind med Fængselsstraffe. Bladet maatte ophøre og selve Foreningen var dermed ogsaa færdig. Morris og en halv Snes Venner, der var enige i det væsentlige, sluttede sig sammen som »Hammersmith Socialistforbundet«, der samledes paa det gamle Mødested i Kelmscott House. Hverken Statssocialisme eller Anarkisme, kun passiv Modstand er gavnlige, selv mod det værste Tyranni. Efterhaanden som Arbejdermasserne over hele Jorden organiserer sig, vil Kapitalisterne trænges længre og længre tilbage og tilsidst selv opgive den utaalelige Stilling: at have Ansvar uden tilsvarende

Forrettigheder.

Han arbejdede stadig i Merton. Netop nu blev det prægtige Arrastapet («Magernes Hylding») færdigt fra Væven. Det hænger i Exeterkollegiets Kapel i Oxford. Og han skrev paa sine romantiske Værker og oversatte af de islandske Sagaer.--»HISTORIEN OM DEN STRAALENDE SLETTE« udkom i 1890 og var den første, som blev trykket i Kelmscott House.

Han tegnede et Sæt Typer i venetiansk Stil fra det 15de Aar-hundrede, men gav dem et mere gothisk Præg. »DEN GYLDNE LEGENDE« blev »sat« med denne »Skrift« (som Bogtrykkerne kalder det), Teksten efter selve Caxtons Udgave af 1483 og Tegninger af Burne-Jones til baade det jordiske og himmelske Paradis. Ogsaa Papiret er som Originaludgavens, og Linnedkludene forarbejdedes i saa nøje Efterligning, at endogsaa Ujævnhederne i disse fjerne Dages Fabrikat kom med.

Efter sin Sædvane lærte han sig selv ogsaa at lave dette Papir. Trykkeriet fik nu en egen Bygning tæt ved Kelmscott House, og sin egen Stab af Arbejdere. En Samling af hans Digte udgik dernæst fra dette »Prenteri« (for at bruge det gamle Navn fra Bogtrykkerkunstens Barndom). Et stærkt og langvarigt Gigtanfald kunde ikke kølne hans Iver. En Rejse til Nordfrankrig i Sommeren (p. 23) 1891 oplevede ham. Sin Ungdomskærlighed til den normanniske Arkitektur blev han tro til det sidste.

»NYT FRA INGENSTEDS«, der--som alt omtalt--først var offentliggjort i »Almenvellet«, udgav han nu i almindelig Bogform og Udstyrelse. Det er det fremtidige Samfund, han skildrer, og skildrer saaledes, at man hvert Øjeblik er lige ved at tro paa dette Riges nære Komme. Det er et Modskrift til Bellamys »Tilbageblik« og er henlagt til de samme Dage, ved Aar 2000, som den amerikanske Forfatters Udsyn. Bellamy er Statssocialist til Fingerspidserne, Morris har indset, at den enkelte Personlighed maa have rigeligt Albuering, og at Livets Mangfoldighed ikke kan eller skal undertrykkes. Og medens Utopisten fra hinsides Atlanten aabenbart nok har svært ved at finde en tilstrækkelig stærk Drivkraft for Arbejdet, naar vore ulykkelige Dages væsentlige Drivkraft: Hungersnøden, fjernes, og taler om en »Arbejdets Værnepligt« fra 20aarsalderen til det 45nde Aar, hvorefter man uden Arbejde kan nyde Livet, saa hævder Morris med Kraft, at ARBEJDS-LYSTEN ER EN MENNESKELIG GRUNDDRIFT OG HAR SIN GLÆDE I SIG SELV UNDER NATURLIGE, SUNDE SAMFUNDSFORHOLD. Et Slaraffenliv, selv i den mest æstetiske Form, var den virkelystne Englænder en Uting. »Nyt fra Ingensteds« er sikkert den mest læste af hans Bøger, oversat som den er paa Tysk, Fransk og Italiensk.

(p. 24) FJERDE KAPITEL: DE SIDSTE LEVEAAR

SIN Foredragsvirksomhed maatte han indskrænke. Det var nu næsten blot Kunst og kunsthistoriske Æm-ner, han behandlede. Hanvarende Medlem af Selskabet til Bevarelse af gamle Bygninger og i flammende Ord hudflettede han fremdeles al den travle »Restaureren«, der i Virkelighedens kun var en barbarisk Vanhelligelse. Han brød Staven over alle disse »Uvidenhedens Ar-kitekter« ligefra Christopher Wren, St. Paulskirkens Genopbygger efter Branden 1666, til Wyatt, disse Fuskere i Gothiken, der ingen som helst Forstaaelse havde med Middelalderen og dog fordristede sig til at »restaurere« West-minster Abbedi med Henrik d. 7ndes Kapel eller St. Marys Kirkens Spir i Oxford!

Fra Kelmscottprenteriet udsendtes nu DET BERØMTE KAPITEL AF JOHN RUSKINS BOG »VENEDIGS STENE«,--det Kapitel, hvis Overskrift lyder: »OM GOTHIKENS VÆSEN«. Det var skrevet for over en Menneskealder siden, i hans unge Dage, Oxforddagene, og virkede den Gang paa det hele »Broderskab« som en Aabenbaring. Ruskin forkynder her, at »Kunsten er Udslaget af Menneskets Arbejdsglæde, at det er muligt for Mennesket at fryde sig ved sit Arbejde, thi hvor underligt det end kan lyde i vore Dage, saa var der en Tid, da Mennesket følte denne Fryd.« Uden Kunsten vilde Socialismen blive lige saa gold som alle andre Samfundsformer. Kunsten, det er Livets besjælende Kraft.--Saa-ledes taler Morris i Forordet til hint Ruskinske Kapitel.

Hans kære, stadige Tanke var en Udgave af CHAUCER, hans beundrede Mester fra det 14de Aarhundrede. Og nu tog han, hjulpen af den trofaste Burne-Jones, fat derpaa. Han naaede at se Værket fuldført inden sin Død. En Række Bøger forlod Kelmscott-pressen, saaledes Caxtons »Historier fra Troja«, et Genoptryk med stor gothisk »Skrift« af den første Udgave af den første Bog, trykt paa engelsk Grund mer end 400 Aar forud, Caxtons »Mikkel Ræv« og flere andre Arbejder, befordrede i Trykken af denne gamle, højtfortjente »Prenteri« og Bogven. Dertil kom Oversættelser af franske Romaner og Noveller fra det 13de Aarhundrede, fremdeles Shakespeares Digte og endelig hans egen Utopi («Nyt fra Ingensteds»), der først nu fik et passende Udstyr. Han blev forøvrig fra denne Tid (1893) sin egen Forlægger, og det svarede (p. 25) Regning. En Oversættelse af »BJOVULF« hører til de mislykkede Ting fra hans Haand. Han kunde ikke Angelsaksisk og maatte have det mærkelige Kvad (hos os gengivet ypperligt af N. F. S. Grundtvig) oversat paa Prosa først. Det er forklarligt nok, at det er en meget uheldig Omvej.

Da Tennyson døde i 1892 blev Stillingen som »laurbærkronet Digter«--et gammelt Hof-Digterembede--ham tilbudt, men selvfølgeligt afslog han det.

Socialist var og blev han. Uforstandige Stridigheder havde adspiltet den Kres af Mænd, der dog i Grunden havde de samme Anskuelser om Kapitalistsamfundets og Manchesterteoriernes Umulighed. De følte nu det unaturlige i det smaalige Kævleri om underordnede Ting. Morris var ved bitter Erfaring bleven belært om, at en Sammensmeltning af de forskellige Foreninger kun vilde føre til ny Splittelse. Han underskrev det fælles Manifest af 1893, hvori Socialismens Grundtanker opretholdes i hele deres Omfang: Samfundet maa og skal være Enebesidder af Produktionsmidlerne. Men frem imod dette Maal og det ny, fornuftige og retfærdige Samfund, som deraf er betinget, maa der arbejdes Skridt for Skridt. Man maa tage det, der i Øjeblikket kan naas.--Det er den OPPORTUNISTISKE SOCIALISME, der her lyses i Kuld og Køn. Den stemmer jo ogsaa saa helt med Morris's Slagord om »at skabe Socialister« og »Opdragelse til Revolutionen«,--en Revolution, der ikke nødvendigvis vil komme til at koste Blod.--

De socialistiske Tanker havde allerede da kendeligt gjort Frem-skridt i Folkets brede Lag, ja helt op i de velhavende Klasser. Tiden vilde uimodstaaeligt føre tilden nuværende Samfundsordens Fald. HVORLEDES det fremtidige Samfund vil tage sig ud i det enkelte, er det efter Morris's Mening unyttigt at gruble over, end sige kævles om. Det er ogsaa kun i en Vision, i et Drømmesyn, at »Nyt fra Ingensteds« ruller Billedet fra Aar 2000 op for os.

Den store engelske Lock-out i Kulindustrien i Efteraaret 1893 og den følgende Vinter var saavel et Udslag af som et Sindbillede paa den ny Aand. »Living wage«, saaledes lød Feltraabet fra Ar-bejderbataillonerne--LØNNEN SOM ET FAST LEVEBRØD! Det

udtaltes klart og uforbeholdent, at Industri og Handel, lige saa fuldt som Politik, IKKE ER MAAL I SIG SELV, MEN KUN MIDDEL. Maalet er ET MENNESKEVÆRDIGT LIV, MENNESKESLÆGTENS MENNESKELIGGØRELSE! Heri samstemmede William Morris af ganske Hjerte. I »Nyt fra Ingensteds« lader han en af Hovedpersonerne udtale den Grundsætning, at ENHVER INDUSTRI, SOM KRÆVER MENNESKERS NEDVÆRDIGELSE OG OPOFRELSE AF MENNESKELYKKE MAA HØRE OP. Og Sammenstuvninger i mørke og usunde Bydele maa kaldes (p. 26) umenneskelig. En Industri, som forpester Luftten, besmitter de rindende Floder og Bække og lægger Kulstøv over hele Egne, er EN FORBANDELSE! Bort med den!--Disse Tanker udviklede han udførligt i et Foredrag for en socialdemokratisk Forening i Manchester.

Hans legemlige Kræfter tog af, men ikke hans aandelige. Med Opmærksomhed fulgte han det offentlige Livs Fremtoninger og afgav sin Stemme, da den Gladstoneske Lov om stedligt Selvstyre første Gang medførte Valg i 1895.

Han havde nu to Trykkerier i Arbejde paa Chaucer og en tredje til mindre Bøger. Han tegnede ny Tapetmønstre, skrev paa sine romantiske Fortællinger, lagde den sidste Haand paa Oversættelsen af Snorros »HEIMSKR1NGLA« (de norske Kongesagaer), og han var om sig for at samle billedprydede Haandskrifter fra det 13 de og 14de Aarhundrede.

Men Døden kastede altid dybere sin Skygge over hans Vej. Han havde svært ved at sove og ved at bevæge sig til Fods. Sine Fisketure,--en af hans bedste Fornøjelser--maatte han give Afkald paa, og han blev hurtigt træt ved sit Arbejde. Han begyndte at frygte for ikke at faa se sin Chaucer færdig. Ved Nytaar 1896 var dog Bogen i »Materie« forhaanden. Nu var det Indbindingen om at gøre. Alt skulde jo være i Stilen fra den store Mestersangers egen Tid. Det var vanskeligt at faa godt Læder. »Folk forstaa ikke at købe nu, de tager hvad som helst«,--en Dom med megen Rækkevidde over et æret Publikum. Der er ikke mindre end 87 malede Billeder i Værket, Burne-Jones Arbejde. Det kom fra Bogbinderen i Juni 1896,--den sidste Sommer, han levede. Han skrev imidlertid paa en Fortælling: »DEN SKILLENDE FLOD« og tegnede Randbilleder til en Kelmscott-Udgave af hans egen »Sigurd Vølsung«, og blev forøvrigt ved med at indkøbe gamle kunstnerisk udførte Haandskrifter,--betalte f. Ex. 1000 Pund Sterling (o. 18000 Kr.) for et »Psalter« (Davids Salmer), som han saa' paa en Udstilling, det antikvariske Selskab havde iværksat i sine Lokaler paa Burlington House.

Men hans egen Chaucer var hans Øjnes Fryd, og den, der har set dette Kronskud af Kelmscottpressens Frembringelser, undres ikke derover. Foruden de 87 malede Billeder af Burne-Jones, har det et Titelbillede med et Træsnit, der fylder hele Siden, 14 store Randtegninger, 18 mindre Randtegninger eller Indfatninger til Billederne og 26 store Førsteord. De, saavelsom de enkelte Førstebogstaver, er alle tegnede af Morris selv, ligesom ogsaa det hvide Svineskindsbind med Sølvspænderne. Først med denne Indbinding fremtræder Kelmscott-Chauceren i sin fulde Glans.

Hans Livsgerning var afsluttet. Dens enkelte Virksomheder (p. 27) havde været nok til at fylde baade 3 og 4 flittige og dygtige Menneskers Liv (ikke at tale om den politiske Side).

En Feriefart over Nordsøen til Midnatsolens Land bragte ingen Bedring. Kun glimtvis brød den historisk-poetiske Aand gennem de tykke Sygdomsskyer, som da han ud for Bergen følte sig sært greben ved Tanken om, at paa disse Fjældtinder havde de gamle Vikingers Øjne dvælet i længst henfarne Dage, alt mens Nornerne udskiftede Liv og Død for gæve Mænd.

Han vendte hjem for at dø. Hans Tanker dvælede endnu ved »Sagen«. Da Fru Burne-Jones i en af de sidste Uger talte med ham om Fattigfolks tunge Kamp for Tilværelsen--et Æmne, han selv havde bragt paa Bane, som saa tit i sin Krafts Dage--brast han i Graad. Hans Ven, den dygtige Klaverspiller Dolmetsch, bragte et Par »Virginaler« (D: gammeldags Instrumenter) med til Kelmscott House og spillede en Del Stykker for ham af engelske Tonekunstnere fra det 16de Aarhundrede. To Stykker af William Byrd satte ham i saa stærk Bevægelse, at han ikke kunde taale at høre mere.

Omsider havde Lungesvindst, Sukkersyge og Søvnløshed gjort deres Værk. Stille og roligt sov han hen den 3die Oktober 1896. Han blev 62½, Aar gammel.

»Jeg tager ikke i Betænkning«, udtalte hans Huslæge, »at sige, at han døde som et Offer for sin Iver for at udbrede Socialismens Grundsætninger«.

»Naar jeg tænker paa vore unge Aar«, siger Burne-Jones,--»Sir Edvard«, som han blev--,»og sammenligner dem med de sidste, hvori jeg kendte ham, har hans Liv haft uafbrudt den samme Retning. Hvad han i sin Ungdom havde glødet for, det blev han ved at elske og kæmpe for til det sidste. Det 13de Aarhundrede var den Gang hans ideale Tidsrum, og det var det fremdeles i vore sidste Samtaler. Han blev aldrig sin Kærlighed utro«.

Han lærte i Livets strenge Skole at styre sit af Naturen saa heftige Sind og erhvervede sig en Taalmod, der var rent ud beundringsværdig midt under det i hans Tanker elendigt smaalige Kævleri indenfor den Kres, der burde se anderledes stort paa den største Sag og den verdensbevægende Kamp.

Men hvor uadskilleligt end hans Socialisme var knyttet til hans Kunst,--det var jo hans Skønhedssans, der førte ham i Striden mod den oprørende Styghed, Kapitalismen har forbandet Jorden med--saa har dog hans Livsgerning som Kunstner uafhængigt heraf, baaret Frugt ikke blot i hans eget Land, men langt udenfor Gammel-Englands Enemærker trindt i Verden, og han har fortjent sit Eftermæle som en af sit Folks og sin Tidsalders stolteste og ædleste Skikkelser, en overvætted rigt udrustet Personlighed, der (p. 28) satte Livet ind for sine Idealer og ikke vilde nedlægge Vaabnene, før de gled ham ud af Haanden i Døden.

Og endnu lyder hans Røst til en altid voksende Skare i hans Fædreland og overalt, hvor »Menneskeslægtens Menneskeliggørelse« er det vinkende og ildnende Maal:

»VI VIL IKKE SOVE--VORT LIV VIL VI VOVE,
TIL VERDEN, DEN SKONNE OG NY, VI SER FODT!«

SOM Kilde er væsentlig J. W. MACAILS store Værk »The Life of William Morris« benyttet*. Tegningen til Smudstitelen er udført af GUD-MUND HENTZE*. Billedet af William Morris er paa Forslag af hans Datter MAY MORRIS specielt tegnet til dette Arbejde af hans Ven og Meningsfælle WALTER CRANE og skaaret i Træ af Xylograferne HENRIK SØRENSEN og HENRIK L.

BORNEMANN .*. Rammen og Initialerne i selve Skriftet er tegnede af WILLIAM MORRIS og stammer fra følgende Arbejder, der er udgaaet fra hans Presse i Kelmscott: Rammen og W'et er taget fra »The Story of Beowulf«. N'et fra »Poems Chosen out of the Works of Robert Herrick«. I'et og S'et fra »Love is enough by William Morris«. *. Illustrationerne til Rødehus, Kelmscott Manor, Kelmscott House og Merton Abbey, er med Tilladelse af Firmaet GEORGE BELL & SONS Forlag i London, taget efter AYMER VALLANCES betydelige Værk »William Morris his Art his Writings and his Public Life«, London 1897. *. S'et i Kolofonen stammer fra Samlingen »Flora Danica-Initialer«, der er tegnede af ANNA ANDERSEN. *. Frisen (Trykballer) er taget efter mit Trykermærke, der er tegnet af Prof. HANS TEGNER . *. Zink-ætsningerne er udførte i FR. HENDRIKSENS og CH. HANSENS Reproduktions Anstalter . *. Satsarbejdet er udført af CECILIE BERNSTEEN . *. Bogbinderarbejdet er udført af VALBORG BERNSTEEN. *. Af dette Skrift er der ialt trykt 783 nummererede Exemplarer; heraf 675 Explr. i 2 Farver, sort og rødt, i Hurtigpressen paa Antik-Trykpapier; 53 Explr. i 3 Farver, sort, rødt og blaat, i Haandpressen, paa engelsk haandgjort Papir, og 55 Explr. trykt paa samme Maade, men paa haandgjort japansk Papir, i SIMON BERNSTEENS Bogtrykkeri og fuldendt den 25. April 1908.